

УДК 811.112.2'373.46

ФАХОВІ МОВИ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Тарас Кияк

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Статтю присвячено вивченню фахових мов (спеціальних мов, технолектів). Аналізується проблематика науки про фахові мови, що має на меті дослідження власне мови певної сфери науки і техніки, та термінознавства, що вивчає специфічну лексику фахових мов. Запропоновано класифікацію фахових мов у межах двох стилів: професійно-практичного та науково-теоретичного. Визначено характеристики фахових текстів на текстотвірному та термінологічному рівнях.

Ключові слова: фахові мови, підмова, термінознавство, термінологія.

Дослідження фахових мов (інакше “спеціальні мови”, “технолекти”) має об’єктом особливості мови певної галузі науки. При цьому фахова мова до певної міри протиставляється загальнонавчальній мові, хоча словниковий запас першої бере початок саме із другої. Але якраз проблеми, пов’язані зі специфічною лексикою фахових мов, породили необхідність виділення окремої науки – термінознавства. В той час як наука про фахові мови має на меті дослідження власне мови певної сфери науки і техніки, то предметом дослідження термінознавства є не мова як така, а саме термін як єдність поняття і назви. Таким чином термінознавство включає і понятійну сферу певної фахової галузі.

На перших порах дослідження фахових мов стосувалося виключно професійної лексики. Лише недавно воно виокремилось у власну гілку лінгвістики, хоча залишається тісно пов’язаним з термінознавством. Фаховою мовою можна називати “сукупність всіх мовних засобів, які застосовуються в професійно замкнутій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері” [2, с. 53]. До цієї дефініції варто додати ще й той факт, що функціонування цієї мови забезпечується винятково чітко встановленою термінологією.

Фахові тексти мають свою специфіку побудови. Її формують, наприклад, такі ознаки:

- 1) дієслово витрачає своє часове співвідношення і вживається здебільшого в теперішньому часі;
- 2) дієслово вживається часто в пасивній формі;
- 3) дієслово як вид слова відіграє відносно меншу роль;
- 4) іменник відіграє важливу роль;
- 5) однина вживається частіше, ніж множина;
- 6) прикметник вживається відносно часто.

Окремі фахові мови користуються специфічними мовними засобами, які, в свою чергу, можуть мати місце і в інших фахових мовах. Кілька субмов можуть формувати більші класи з їх спільними ознаками. Так серед фахових мов можна розрізнити мови соціальних наук і мови технічних галузей, які мають не лише специфічні терміносистеми, але й різну організацію тексту, мовну структуру. В цьому зв’язку

можна запропонувати ієрархічну систему фахових мов та їх класів у межах загальнонаціональної мови. Зрозуміло, не лише субмова права, але й інші субмови поділяються так само на підвиди (фахові мови).

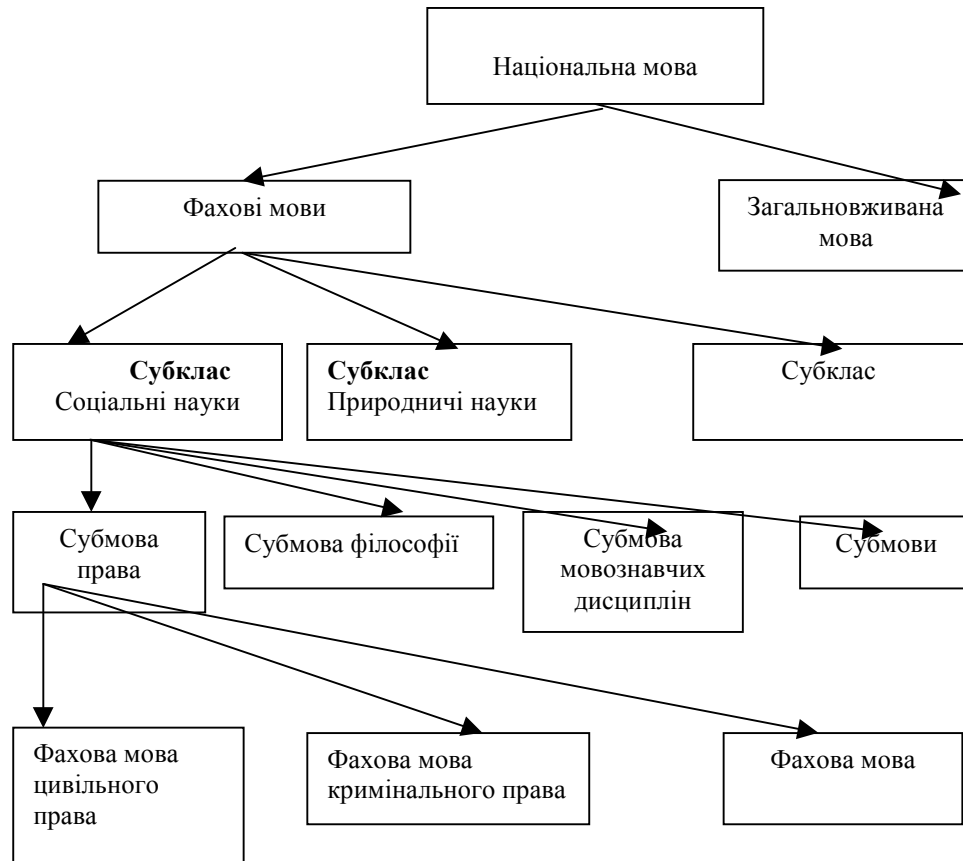

Рис. 1. Схематична структура фахових мов

За рівнем абстрактності фахові мови можна умовно поділити на кілька видів:

- 1) найвищий ступінь абстрактності; (штучні символи, формули – базові теоретичні науки);
- 2) дуже високий ступінь абстрактності (експериментальні науки – комунікація між науковцями, технарями);
- 3) високий ступінь абстрактності (мови з дуже великою долею фахової термінології і строго обумовленим синтаксисом – прикладні науки);
- 4) низький ступінь абстрактності (мови з досить великою долею фахової термінології та відносно незв'язаним синтаксисом – сфера матеріального виробництва);
- 5) дуже низький рівень абстрактності (мови з незначною кількістю фахових термінів та незв'язаним синтаксисом; сфера споживання, торгівля).

До точних наук з високим ступенем абстрактності слід віднести природничі та технічні науки, оскільки вони зосереджені на універсальних законах, на емпірично доведених засадах, соціальні ж науки, навпаки, мають герменевтичне спрямування,

оскільки їх метою є інтерпретація людського буття. В технічних дисциплінах особливості та ознаки відповідного предмета мають бути описані бездоганно, їх мови описують конкретні об'єкти чи феномени, які можна відчутти чи виміряти. Мовам соціальних наук належить описова функція, суть понять встановлюється інтерпретативно.

Лінгвісти (насамперед Б. Гавранек) розрізняють у процесах комунікації чотири функціональні стилі залежно від диференційованих соціальних потреб:

- 1) загальний комунікативний стиль (розмовна мова в побуті, в усному мовленні);
- 2) професійний практичний стиль (офіційне спілкування, ділова мова);
- 3) науково-теоретичний стиль (мова науки);
- 4) естетичний стиль (мова літератури, поезія).

Фахові мови в цій класифікації представлені двома видами стилів – професійно-практичним та науково-теоретичним. Визначення фахових мов включає в себе кілька семантичних фрагментів, насамперед: а) засіб оптимального розуміння між фахівцями в окремій професійній сфері; б) наявність специфічної фахової лексики та окремих норм відбору, застосування та частоти загальноновживаних лексичних і граматичних засобів; в) актуалізація у фахових текстах, які крім прошарку професійної лексики містять загальнономовні сегменти, отже, фахова мова не може мати статус відокремленого від загальнонаціональної мови суб'єкта; г) приналежність до фахових текстів професійного мовлення, в той час як до загальнономовних елементів як частини системи мови належать літературна мова, розмовна мова або діалект.

Виходячи з такого дефінування, лінгвісти нараховують сьогодні близько 300 фахових мов. Їх безоглядне застосування слід обмежувати рамками вузької спеціальності, оскільки їх повне запровадження у сфері суспільного спілкування приводить до т.зв. “комунікативних бар'єрів”, викликає непорозуміння і може спекулятивно використовуватися з метою певної зверхності, елітарності. Мабуть, марно близько половини громадян (опитування проводилося в Німеччині) вважають, що юристи ще більше заплутують справу, аніж вона є такою насправді. З цього приводу цікавий випадок наводить Г.Флюк [1, с. 41-42] пародійно ілюструючи “перенесення” мови відомої казки про Червону Шапочку на мову юриспруденції із застосуванням лексики кримінального кодексу [1, с. 41-42].

Таким чином, фахові тексти розрізняються на текстовому та термінологічному рівні. Наочним прикладом у цьому зв'язку може бути зіставлення юридичних, економічних та технічних текстів. В юридичних текстах постає питання: “Чи інституції, реалії у вихідній мові та мові перекладу можна порівнювати і якою мірою (наприклад, міжмовні омоніми на кшталт “Pension” та “пенсія”, які мають різні значення, і подібних прикладів юриспруденція знає чимало)?”. В економічних текстах спостерігається певне міжнародне “вирівнювання” термінології, що є насамперед результатом впливу американської економіки, хоча й у цій галузі має місце амбіційний спротив окремих поширених мов, які намагаються запроваджувати власні термінологічні одиниці (наприклад, замість англійського “реконверсія” в німецькій мові вживається “Umstellung”). Зовсім інша ситуація з технічними текстами. Тут на чільному місці проступає вимога міжнародної стандартизації принаймні в рамках однієї терміносистеми. Ці та подібні особливості фахових текстів повинні неодмінно враховуватися в перекладацькій діяльності.

1. Fluck Hans R. Fachsprachen. 5. Auflage.–Tübingen; Basel: Francke, 1996, 293 S.
2. Hoffman, Lothar. Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung. – Tübingen: Günter Narr, 1985, 304 S.

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ ЯЗЫКИ КАК НОВОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Тарас Кияк

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Статья посвящена изучению профессиональных языков (специальных языков, технолектов). Анализируется проблематика науки о профессиональных языках, цель которой – изучение именно языка определенной сферы науки и техники, а также терминоведения, которое изучает специфическую лексику профессиональных языков. Предлагается классификация профессиональных языков в рамках двух стилей: профессионально-практического и научно-теоретического. Определены характеристики профессиональных текстов на текстообразующем и терминологическом уровнях.

Ключевые слова: профессиональные языки, подязык, терминоведение, терминология.

LANGUAGES FOR SPECIFIC PURPOSES AS A NOVEL AREA OF RESEARCH

Taras Kyiak

Taras Shevchenko National University in Kyiv

The studies of the languages for specific purposes are aimed at the research of a language of a particular sphere of science or technology. Terminology studies are concerned with the specific vocabulary stock functioning in the respective medium. The classification of the languages for specific purposes within two styles – professional-practical and scientific-theoretical is suggested. Some characteristics of the respective texts are specified.

Key words: sub-language, terminology, text linguistics.

Стаття надійшла до редколегії
25.11.2008 р.

Статтю прийнято до друку
03.02.2009 р.